

for være repræsenteret på ethvert institutbibliotek og i ethvert undervisningsforløb om europæisk mediehistorie og -politik. At den så også oser af godt boghåndværk i alle detaljer gør ikke læselysten mindre.

Per Jauert, lektor
Institut for Informations- og medievidenskab
Aarhus Universitet

HEY! YOU! SEE! SO!

Ebbe Grunwald, Gert Smistrup, Hans Veirup: *Journalistens sprog – med et sprogligt serviceeftersyn*. Forlaget Ajour/Danmarks Journalisthøjskole 1992, 146 s., kr. 178.

Hundested Kro for 12 år siden: Inde i kursuslokalet med Poul Hartling i sin forhandlingstrætte habit på overhead'en. Udenfor med blokken og pennen – enten nede på havnen med blåmalede kuttere og smæld i bøjeflagene, eller oppe ved polarforskeren Knud Rasmussens grå hus bag det høje hybenkrat, solidt forankret i klinten og med udsynet mod nord ud over Kattegat. Kursuslærerne er Gert Smistrup og Hans Veirup fra Danmarks Journalisthøjskole, og kursisterne er journalister fra Danmarks Radio på nær en enkelt akademiker fra Københavns Universitet. Formålet er at blive inspireret til og lære at skrive klart, levende og spændstigt.

Erindringen om dette kursus bobler frem under læsningen af »Journalistens sprog« – på godt og ondt. Omsat til praksis af to dynamiske undervisere havde budskabet stor gennemslagskraft. Det blev oplevet som en kæmpe udfordring og befrielse at kaste den tunge, formelle og stive akademiske skrivestil af sig, og i stedet bruge alle sanser i forsøget på at udtrykke sig forståeligt og ikke mindst anskueligt – så man kunne se det på sin egen indre billedskærm, som det lød dengang. Men når stoffet nu kan tages nærmere i øjesyn, og eftertanken erstatter euforien, melder der sig en række spørgsmål og problemer, især om det syn på sproget der dominerer bogens ræsonnementer.

Udgangspunktet er et sprogligt trekantsdrama som journalisten konstant deltager i med sin kilde og sine læsere. I forhold til kilden befinder journalisten sig principielt i en interessekonflikt: Hvor kilden (fx en ekspert) ønsker at tale generelt om sit emne, om metoder og forbehold, er journalisten optaget af det konkrete, af resultater og konklusioner. I forhold til læserne er det især en motiva-

tions- og forståelsesbarriere der skal overvindes, og mellem kilde og læser en perspektivkonflikt: teknokratens over for borgerens, det globale over for det lokale. Formidlingsproblemer i journalistiske tekster, fx i form af sproglig kildesmitte, anses for at være et symptom på at dette trekantsdrama har taget magten fra journalisten. Mere konkret vil det som regel sige at kilden har fået overtaget. Konsekvens: Et blegt og nedslidt rutinesprog, fyldt med stift papirsprog og klicheer der gør at væsentligt og interessant stof bliver opgivet eller springes over.

Bogen har tre bud på journalistens problemer: Skriv forståeligt, skriv interessant og skriv om. Og med et mylder af eksempler vises det hvordan man kan komme uforståelige og uinteressante sprogformer til livs. Et af de væsentlige teoretiske støttepunkter er følgende kommunikationsmodel: Under en læseproces eller afkodningsproces passerer teksten først et kodecenter, hvor teksten nedbrydes mekanisk og ubevidst til mindre overskuelige enheder og en enklere struktur. Efterhånden som processen gennemføres her, sendes sproget videre til erfaringscentret hvor indholdet fæstnes og sættes i sammenhæng med den viden der findes i forvejen. Når et sprog er vanskeligt at forstå kan det således være på to planer: Enten er det vanskeligt for kodecentret at nedbryde, fordi sproget har en kompliceret struktur, eller også er det vanskeligt fordi indholdet vanskeligt lader sig integrere i den viden modtageren allerede besidder. Ifølge *Journalistens sprog* fungerer modellen også den modsatte vej: Forestillingsbilleder fra erfaringscentret sendes videre til kodecentret, og bliver her »ikklædt sprog«.

I sig selv forekommer forståelsesmodellen temmelig mekanisk, og den virker mildest talt ikke særlig følsom overfor det langt mere komplicerede spil der i overensstemmelse med moderne sprogpsykologiske teorier er mellem sprog, erfaring, viden og hukommelse. Tværtimod synes det som om sprog og erfaring er to helt adskilte størrelser, hvor erfaringen alene er beskrevet på et ikke nærmere baseret mentalistisk begreb 'forestillingsbilleder', ligesom den aktive del af forståelsesaktiviteten, hvor læseren så at sige forsøger at komme til forståelse gennem en hypoteselignende proces fortløbende afprøvet i forhold til teksten, slet ikke berøres.

Mere problematisk er imidlertid det sprogsyn der bliver konsekvensen heraf. Selvom bogen ikke er helt konsekvent i sine formuleringer, er hovedsynspunktet at sproget er som en skjorte. Det er noget man tager på, og sprogskjorten kan enten være hvid og kedelig, stribet og formel, eller spraglet, fantasi-fuld og spændende. Synspunktet går igen i beskrivelsen af forholdet mellem sproget og den ydre virkelighed. Her er det grundlæggende synspunkt også

at sproget er noget journalisten forsøger at pakke virkeligheden ind i, helst så godt og spændende som muligt. Men herved kommer man let til at overse at i virkelighedens verden kan form og indhold ikke skilles ad, og at det også har konsekvenser for indholdet, når den sproglige iscenesættelse profileres. Sissel Kyrkjebø får ganske vist ikke et andet personnummer, men vores begreb om hende præges mærkbart, når en journalist fra Politiken fx udnævner hende til at være »et syngende stearinlys« ... Virkeligheden kan vise sig at være en anden, men beskrivelsen er ikke blot et spørgsmål om stil, den former og farver også.

Som nævnt er bogens budskab at man skal skrive forståeligt ved bl. a. at skrive mere konkret, ved at opløse verbalsubstantiver, bruge færre passiver og reducere fagsproget, og mere interessant ved motivere eller appellere til læseren (HEY!), tilbyde læseren et identifikationspunkt (YOU!), anskueliggøre, eksemplificere og illustrere (SEE!), og forklare og belyse konsekvenser (SO!). Det er der naturligvis ikke noget forkert ved. Tværtimod. Men i forhold til bogens målgruppe mangler der en grundigere diskussion af hvilke indholdsmæssige konsekvenser disse råd har. I bogen bliver det nærmest taget for givet at det kun er godt og uden indholdsmæssige konsekvenser at følge rådene. Kun i et enkelt tilfælde bemærkes det at omskrivningen har indholdsmæssige konsekvenser.

Sprogsynet synes desuden at afføde en vis sproglig nærsynethed. Mere overordnede tekstlige fænomener som fx journalistiske genre- eller kompositionsformer behandles så godt som ikke. En diskussion heraf kunne ellers give anledning til en lidt mere nuanceret diskussion af, hvilket stilistisk repertoire der står til rådighed inden for de forskellige journalistiske formidlingsformer. Fx giver nyhedsartiklen næppe helt de samme muligheder som en feature, hvis troværdigheden ikke skal anfægtes alt for meget.

Bogen indeholder et meget varieret og righoldigt eksempelmateriale, og de yder en meget fin dokumentation for de formidlingsmæssige pointer. Samtidig sikrer de mod at ræsonnementerne fortaber sig i abstraktionernes blå dis. På den anden side forekommer en del eksemplerne noget støvede. Lidt for mange optrådte også i en tidligere udgave af bogen fra midten af 70'erne. Men mere problematisk er det at mange af eksemplerne nærmest får lov at tale for sig selv. Med andre ord: Der er lovlig meget se-her-pædagogik i fremstillingsformen uden en grundigere analyse og diskussion af omskrivningerne der kunne nuancere og måske problematisere.

Alle bøger om formidling har et problem fælles: De skal i deres egen fremstillingsform gerne leve

nogenlunde op til de normer de plæderer for. Man kan mærke at forfatterne bag »Journalistens sprog« har gjort sig umage, og i det store og hele er det lykkedes at finde et niveau der på én gang virker veloplagt uden at pege alt for meget på sin egen veloplagthed. Men indimellem bliver omskrivningerne lidt for smarte, fx: 'Der fødes stadig færre børn i EF' som bliver til 'Det er ikke længere in at lege far, mor og børn i det europæiske fællesskab'. Og en enkelt sproglig bommert eller to bliver det også til, bl. a. anbefaler forfatterne flg. overskrift i forbindelse med en artikel om uro i Jerusalem: 'Jerusalem hyldet i tåregas' – Om det var så festligt kan man have sine tvivl om.

De kritiske forbehold til trods er bogens budskab stadig aktuelt. Det kan man forvise sig om ved at slå op i den daglige avis. Men set fra et formidlingsfagligt synspunkt er vejen frem til budskabet problematisk navnlig på grund af et for snævert og isolationistisk sprogsyn. Det indblik bogen giver i den tænkning om sprog og formidling der synes at præge journalistuddannelsen er således tankevækkende og en smule foruroligende.

Ib Poulsen
Nordisk Institut
Københavns Universitet

Oliver Boyd-Barrett & Daya Kishan Thussu: *Contra Flow in Global News, Acamedia Research Monograph 8, UNESCO & John Libbey, London, 1992, 150 s.*

I 1970'erne var debatten om uligheder mellem de vestlige lande og den 3.verden på medie- og kommunikationsområdet på sit højeste. I forlængelse af 3.verdenslandes krav om en New World Information and Communication Order (NWICO) blev der skabt en række forskellige initiativer som modvægt til de industrialiserede landes dominans. Ikke mindst på nyhedsområdet blev der etableret en række internationale og regionale samarbejder for udvekslings af nyheder og anden information mellem 3.verdenslande. Nyheder skulle ikke kun gå nord-syd, men også syd-syd og syd-nord, lød parolen.

Denne rapport har til formål at evaluere erfaringerne med disse »alternative« udvekslings-samarbejder i den 3.verden. Rapporten er blevet til på initiativ af Unesco, der har overladt den overordnede indsamling og bearbejdning af data til Boyd-Barrett og Thussu. Rapporten bygger ikke på de to forfatters selvstændige undersøgelser, men på to

typer af kilder: de forskellige udvekslingssamarbejders egne rapporteringer og analyser samt allerede eksisterende analyser af udvekslingssamarbejdernes udvikling. Det betyder dels, at oplysningerne ikke er helt aktuelle, i flere tilfælde føres udviklingen kun ajour til omkring 1987. Dels gør det beskrivelsen noget ujævn, da det er forskelligt hvor megen information, forfatterne har fået om de enkelte organisationer.

Rapporten indledes med en kortfattet gennemgang af Unesco-debatten i 1970'erne med en præcisering af argumenterne for og imod NWICO-kravet. Den videre politiske udvikling i Unesco i 1980'erne behandles næsten ikke, hvilket ellers kunne have bidraget til en belysning af, om Unescos politiske nyorientering er adækvat i forhold til de problemer, som forskellige udvekslingssamarbejder i den 3.verden står over for. Hovedparten af rapporten består af en faktuel gennemgang af forskellige udvekslingssamarbejder såsom de afrikanske PANA og URTNA, de latinamerikanske Caribvision, ULCRA, CANA, SIDALC, de asiatiske Asiavision, ANEX, ANN og Pacnews, de internationale initiativer som Tanjug, Inter Press Service m.fl.

Forfatterens konkluderende bemærkninger er alt andet end opløftende læsning. Hovedparten af de gennemgåede initiativer har haft svære vanskeligheder med at få startet deres virksomhed, og deres fortsatte eksistens er langt fra nogen selvfølge. Det tekniske udstyr er i næsten alle tilfælde utidssvarende, tekniske og journalistiske medarbejderes uddannelse er utilstrækkelig, indtægterne er få og upålidelige og kvaliteten af nyheds- og informationsproduktet er langt fra god. Nyhederne er ofte præget af officielt stof, såkaldte protokol-nyheder, de savner en egentlig nyhedsmæssig værdi eller er ikke af interesse for andre end det land, hvori begivenhederne har fundet sted.

Der er dog enkelte – om ikke solstrålehistorier – så dog undtagelser fra dette dystre billede. Det uafhængige nyhedsbureau, Inter Press Service, har formået at opbygge en nogenlunde solid organisation og har gennem sin satsning på begivenheders kontekst, historie og perspektiv formået at ændre nyhedsbegrebet. I de caribiske lande har man både hvad angår trykte og TV-nyheder fået skabt et samarbejde, der har bidraget til en styrkelse af den regionale identitet. Men hovedbilledet er ikke til at tage fejl af; de sidste 20 år har ikke ændret nævneværdigt på de vestlige medieindustriens dominans indenfor internationale medie- og informationsstrømme. Medieimperialisme, siger forfatterne, er bestemt ikke kun noget, der hører historien til.

Rapporten giver ikke nogen detaljeret analyse af, hvad der er årsagen til de store problemer, men pe-

ger på nogle mere generelle forhold. De forskellige organisationer er fanget i en ond cirkel, hvor dårlig økonomi gør det vanskeligt at fastholde kvalificeret personale og få tidssvarende teknologi, hvilket resulterer i dårlig nyhedsservice, der igen giver få kunder og ringe indkomst. Denne onde cirkel er ikke kun resultatet af de vanskelige konkurrencebetingelser, som nystartede organisationer påtvings af de internationale pressebureauer. Mange 3.verdenslande prioriterer i praksis ikke de alternative samarbejder; ikke mindst økonomisk udsultes de af 3.verdenslandes regeringer selv. Et andet væsentlig problem er, siger rapporten, at fraværet af demokratiske traditioner og institutioner i mange 3.verdenslande gør medierne til instrumenter for den herskende klasse. De regionale udvekslingssamarbejders input kommer typisk fra de nationale nyhedsbureauer, men da disse ofte er under stærk politisk kontrol, får de regionale samarbejder vanskeligt ved at opnå troværdighed som uafhængige og pålidelige informationskilder.

Rapportens anbefalinger peger dels på behovet for fortsat og udvidet bistand i form af teknologi, uddannelse o.lign. Dels understreger den nødvendigheden af, at de nye samarbejder opnår en større uafhængighed ved at blive mere markedsorienterede. Her ligger rapporten på linie med FN's udviklingsprogram for kommunikation, IPDC, der har lagt sig fast på at halvdelen af støtten skal gå til private medieprojekter. Alternativet til statskontrol synes alene at være markedet. Her savner man en mere nuanceret analyse af de mange forskellige blandformer af privat og offentlig organisering, som kendetegner de forskellige regionale samarbejder. De samarbejder, der har haft en moderat succes er kendetegnet ved organisationsformer, hvor de både lever på markedsbetingelser og på væsentlige punkter har sat disse ud af kraft. Her savner man en langt mere udfoldet og kritisk analyse af erfaringerne med de »alternative« samarbejder.

Bogen er ikke godt gennemarbejdet. Mange litteraturhenvisninger i teksten findes ikke i litteraturlisten, og et indeks ville have gjort underværker, eftersom halvdelen af bogen har karakter af opslagsværk med faktuelle oplysninger. Bogen er inddelt i forlængelse af Unesco's kommissorium for udredningsarbejdet, sådan at alle bureauer gennemgås først for formål, dernæst for ejerforhold, dernæst for indhold, kunder, ressourcer etc. En så stiv fremstillingsform fremmer ikke ligefrem læselysten, ligesom den fører til en mængde gentagelser. Vi behøver ikke fem gange at få at vide, at de alliancefrie landes nyhedspulje, NANAP, blev etableret i 1975 (og én gang at det skete i 1976!). De faktuelle oplysninger kunne med stor fordel være samlet ét sted

for hvert enkelt bureau; det havde givet mere plads til tværgående, analytiske kommentarer. Disse kritiske kommentarer skal dog ikke skygge for, at der er tale om en væsentlig bog, der især vil tjene som faktisk referenceværk om »alternative« internationale informationsstrømme.

Stig Hjarvard
Film- og Medievidenskab
Københavns Universitet